

שירי המהפכה
ג'קי חוגי | 06

שיר כאב

מהפכות האביב הערבי, שפרצו בדצמבר 2010, הניבו שלל שירי מחאה שביטאו את תחושות האופוריה והאכזבה של המפגינים הצעירים, וכעת אוגדו בספר החדש "פסקול של מהפכות" • "דרך השירים אנו נחשפים לזרמים החברתיים וליופיין של השפה ושל המוזיקה", אומר ד"ר דוד גוברין, שגריר ישראל במצרים

ג'קי חוגי

א

יכרהים קאשוש שר בגרון ניחר, וההמוני נים במרכז עירו, אל-חמאה, חזרו אחריו. המראה היה סוחף, יש שיקראו לזה אקסטזה. "יאללה, תסתלק יא בשאר", הוא זעק לתוך המיקרופון. בזה אחר זה, ובקצב, הומטרו קללות השיר על ראשו של הנשיא הנתעב. שקרן, שפל, חתרן, פחדן, סוכן של האמריקאים. לא הייתה נאצה שאפשר להעלות על הדעת,

שהזמר בן ה-34 שכח לשלב בשירו. אחיו של אסד, מאהר, קצין בכיר בצבא שעסק בדיכוי המהומות, ומפלגת הבעת' אשר בשלטון, גם הם הושמו בפיו לגנאי. אפילו על ליקויי בדיבור שבו לוקה נשיא סוריה לא הסכים זמר המחאה הצעיר לסלוח. לך תקן את האות ס', הוא קרא לאסד, שנוהג לבטאה לא כדרכם של אחרים. מאות אלפים נאספו באותו ערב במר' כז אל-חמאה ותבעו את סילוקו של הנשיא. למחאה הסורית מלאו אז בקושי

שלושה חודשים, אבל היא סערה והחלה לגלות סימנים מסוכנים של מרד חמוש במימון מדינות זרות. אסד הבין היטב כי מדובר בכדור שלג והשליך את מלוא כוחו למערכה. גדודיו נשלחו למסע דיכוי באל-חמאה, העיר שממנה יצאה המ' חאה נגד אביו חאפז, ובה נטבחו אלפים כבר אז, בראשית שנות ה-80. 20 צעירים נרצחו למחרת ההופ' עזה, בהם גם איברהים קאשוש. הופעתו הייתה רקוויאם לעצמו. גופתו נמצאה

+ השיר המצרי "ינואר" מוקיר תודה לצעירים שהקריבו את נפשם למען אחיהם. "חשבותי שהאדמה יציבה והשנים נמשכות/ חשבותי שגן העדן רחוק יותר מידי האנשים הטובים. פתאום קולכם הרעיד את העולם/ ובמותכם שבו החיים, והשנה נקראה "ינואר"

מושלכת בנהר העאסי החוצה את העיר. גרונו היה משוסף. השיר "יאללה ארחל יא בשאר" (הס' תלק, הו בשאר) הוא אחד מ-30 שירי רים שמוגשים כעת לקורא העברי במארו מיוחד במלאות שש שנים לפי רויך התהפוכות בעולם הערבי. המחבר רים, נועם זיצמן ונעמה אביעד, קיבצו יחד רבים משירי המחאה שנולדו ערב פרוץ האירועים ובמהלכם, תרגמו אותם לעברית וצירפו אליהם דיסק. להפקה המיוחדת הם קראו "פסקול של מהפכות - השירים שליוו את הטלטלה במדינות ערב" (מינרווה - בית הוצאה לאור). זיצמן ואביעד הכירו במרכזו למחקר מדיני של משרד החוץ, שם עבדו יחד כחוקרים (הוא הספיק בינתיים לפרוש משם). הדבר ניכר היטב במוצרי: בין דפי הספר תוכלו למצוא לא רק מילות שירי רים, אלא הערות חיוניות להבנת דקויות בשירים, וגם תוספות וניתוחים של שלל היצירה המובאת בפני הקורא. הקריאה בו היא חוויה פוליטית, חברתית ותרבותית, ובכוחה לצייר תמונה נאמנה על מצבם הקיומי של שכנינו בשנים אלה.

השימוש בלהג המדובר מספק הצצה כמעט אינטימית לאופן שבו מדברים הצעירים בעולם הערבי. כריכת הספר "פסקול של מהפכות"

הקובץ חולק לארבעה שערים. בראשון נאספו שירים שהתפרסמו ערב פרוץ התהפוכות. השער השני מייצג את עידן האופוריה והצלחה, והשניים האחרים - את האכזבה והשבר שאחריה. רובם המ' כריע של השירים נלקח ממצרים, ואחד רים חוברו בתוניסיה, בלוב ובסוריה.

הצדעה לחללים

טלטלה, הם קראו לזה, ולא אביב, ומי שיצלול לתוך הטקסטים יבין מיד מדוע. «

// ד"ר דוד גוברין, כיום שגריר ישראל במצרים: "לספר יש תרומה אדירה להיבט שלא תמיד אנחנו מבינים את חשיבותו - התרבות. אנחנו עוסקים בפוליטיקה, בביטחון, אבל פחות בחברה הערבית ובזרמיה. הספר מבטא בצורה אותנטית את ההיבטים הללו"

"הצעירים ששברו את מחסום הפחד לפני שש שנים מיואשים יותר ומפחדים יותר היום" מחאות האביב הערבי בסוריה (מימין) תוניסיה ומצרים (למטה) צילומים: רויטרס

23.69x32.79	3/3	8 עמוד	המגזין - מעריב	25/12/2016	56502799-3
מאגנט הוצאת ספרי - 25910					

“הרעיונות שהתפרצו עם בוא האביב הערבי היו קיימים שנים לפחות שני עשורים”. המחאה בלוב צילומים: רויטרס

רט, כחן השגריר בקהיר את הרמויות שעיצבו את הזרם הליברלי בעשורים האחרונים בעולם הערבי. שאלנו אותו כיצד אפשר לסכם על קצה המזלג שש שנות תהפוכות. “הרעיונות שהתפרצו עם בוא האביב הערבי היו קיימים שנים לפחות שני עשורים והואצו עם המהפכה התקשורתית”, הוא אומר. “חופש ביטוי, חברה אזרחית, זכות ההתאגדות. כל המושגים האלה כבר היו שם. כשכל העסק התפרץ, איש לא הופתע מהמסרים. שש שנים אחרי, מעט מכל זה התממש, ולכן קיימת תחושת החמצה. אבל אם תלך לאחור ותבדוק לעומק תיזכר כי מלכתחילה סיכויי ההצלחה בתוך זמן קצר היו מוגבלים, שהרי אלה שני סחו את הרעיונות הללו היו חסרי כוח פוליטי”.

הבעיה השנייה, מציין גוברין, היא קשיי החדירה של העקרונות הליברליים לתוך החברה השמרנית. “הדמוקרטיה כרעיון מיובא, אימפריאליסטי”, הוא אומר, “חלק מהסעיפים שהיא מביאה איתה סותרים יסודות מרכזיים באסלאם. במקרים קיצוניים, הרעיון הליברלי אף נתפס כמתכון לאנרכיה. קשה מאוד להנחיל ערכים בסיסיים לתוך חברה שמרנית כזו. כך, למשל, בבית הערבי לא נהוג שהילד הקטן ישב בחברת מבוגרים. ואם הוא ישב, הוא לא יביע את דעתו בפומבי. לעומת זאת, בחברות מערביות, הילד ישב בחברתם והם גם ישמו חו לשמוע מה יש לו להגיד. זה הרעיון של חופש הביטוי. שיתופו של הילד ועידודו להיות חלק מעולם הגדולים, לטוב ולרע, מתחילים מהבית”.

בנימה הפסימית הזאת, ובתחושת ההשלמה עם המציאות הנואשת, אפשר להבחין גם בין שורות השירים. “באשר לחושר, נתרגל אליו”, כותב מוחמד איברהים בשיר “פול קוויאר” – “ולגבי הרעב, אין זה משנה”.

הופעתו הייתה רקוויאם לעצמו. זמר המחאה שנרצח, איברהים קאשוש

שזה תהליך היסטורי”, סיפר זיממן. “מבחינתי ומבחינת נעמה, יש כאן שני רים ממש רגשיים שכבר הרגו מן המחוקק ההיסטורי הגדול”.

איש לא הופתע

ד"ר דוד גוברין, כיום שגריר ישראל בקהיר, היה מעורב כיועץ למחברים בשלבי ההכנה של המאמר, עם שני קורמים, השגרירים ד"ר יעקב אמיתי וד"ר חיים קורן. “זה ספר נפלא”, הוא אומר ל“מעריב המגזין”. “יש בו תרומה אדירה להיבט שלא תמיד אנחנו מבינים את חשיבותו – התרבות. אנחנו מתעסקים בפוליטיקה, בביטחון, אבל פחות בחברה הערבית ובזרמיה. הספר מבטא בצורה אותנטית את ההיבטים הללו של מציאות החיים במדינות ערב. ישראלים ומוזיקה ערבית זה דבר שאינו מתחבר באופן טבעי. זה משהו שאתה מבקש להימנע או לסגור. וכאן אתה נחשף לכול זה יחד – לזרמים חברתיים, ליופייה של השפה, וגם ליופייה של המוזיקה. בעיני הם עשו סוג של עבודה חלוצית”.

גוברין הוציא לאור השנה, ערב יציאתו לשליחות במצרים, את ספרו “המסע אל האביב הערבי” (הוצאת מגנס). בספר, המבוסס על המחקר שלו לדוקטור

שירים אחרים חוברו בידי אמנים שנאלצו להגר מהמדינות שלהם, מחשש שיירדפו. בראיון לגלי צה"ל הוסיף זיממן: “הספר כתוב בערבית מדוברת, ובוה גם ייחודו. השימוש בלהג המדובר מספק הצצה כמעט אינטימית לאופן שבו מדברים הצעירים בעולם הערבי”. זיממן סיפר כי הוא התרגש במיוחד מהשיר “ינואר”, שכתב אסלאם חמד ושרה הזמרת המצרית אנע'אם, אשר הוקלט באולפן והתפרסם ברחבי העולם הערבי. בינואר 2011 פרצו במצרים הפגנות סוערות בכיכר תחריר בקריאה להפלת מובאק. השיר הוא הצדעה לחללים. הוא נכתב כדי לבטא תודה עמוקה לצעירים שהקריבו את נפשם כדי שלאחיהם יהיו חיים טובים יותר. “חשבתי שהאדמה יציבה והשנים נמשכות/ חשבתי שגן העדן רחוק יותר מידי האנשים הטובים”, שרה אנע'אם, “פתאום קולכם הרעיד את העולם/ ובמותכם שבו החיים, והשנה נקראה ‘ינואר’”.

“הגנרל”, שירו של הראפר התוניסאי סאי חמאדה בן עומר, נכתב ערב הפיכה שהביאה להדחת הנשיא זין עאבי דין בן עלי והופץ עם פרוץ המהומות בדצמבר 2010: “כל יום אני שומע על מישהו שנאשם באשמות שווא/ אף אם השופט יודע כי הוא נקי כפיים/ אני רואה את הנחשים מרביצים לנשים הרעולות/ היית מקבל לו עשו זאת לבתך?”

ואילו השיר הפותח את הספר, “מיי לתי חופשייה”, נאסר להשמעה בתוניסיה – אצל הפך להמנון המהפכה בארצו. המשוררת, אמאל אל-מת'לות', כותבת: “אני כוכב בלב האפלה/ אני קוץ בגרון העושק/ אני רוח שנגעה בה האש/ אני נשמתם של אלה שלא שכחו/ אני קולם של מי שלא מתו”.

“כל מי שחוקר את המזרח התיכון ועקב אחר האירועים באותו זמן, הבין

אפילו על ליקוי דיבור קל שבו לוקה הנשיא לא הסכים הזמר לסלוח. אסד

מדובר, בניגוד לתקוות שהציפו אז את בירות ערב, בעיקר בביטויי כאב. “למרבה הצער, המסר המרכזי שעובר בספר הוא הייאוש”, אמר זיממן בראיון לתוכניתו של רינו צורר בגלי צה"ל. “הצעירים ששברו את מחסום הפחד לפני שש שנים מיואשים יותר ומפחדים יותר היום. הם חוששים שמא המציאות שמתרחשת בסוריה, בתימן וכי לוב תגיע אליהם הביתה. גם השלטונות באותן מדינות חזקים יותר. הם מודעים לכוחו של הציבור ואינם מהססים לפי גוע בזכויות הפרט ולמנוע כל ניסיון למחאה ציבורית”.

לדבריו, חלק מהשירים נאספו מאתר שיתוף הקבצים יוטיוב, בעיקר שירים שהוקלטו בכיכרות, בעיקר בשנתיים הראשונות של הטלטלה, 2011 ו-2012.

השיר “מילתי חופשייה”, נאסר להשמעה בתוניסיה – אבל הפך להמנון המהפכה. המשוררת, אמאל אל-מת'לות', כתבה: “אני כוכב בלב האפלה/ אני קוץ בגרון העושק/ אני רוח שנגעה בה האש/ אני נשמתם של אלה שלא שכחו/ אני קולם של מי שלא מתו”